

LAKIALOITE 10/2008 vp

Laki lastensuojelulain muuttamisesta

Eduskunnalle

Lasten huostaanotto on äärimmäinen lapsen vapauteen kajoava teko, jossa puututaan niin lapsen kuin vanhempienkin perus- ja ihmisoikeuksiin. Demokraattisessa oikeusvaltiossa jokaisella kansalaisella, niin lapsella kuin aikuisellakin, on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Jokaisen huostaanottopäätöksen tulee perustua huolelliseen tapahtumien ja olosuhteiden punnintaan. Yhtäkään lasta ei saa erottaa perheestään pelkkien papereiden perusteella, vaan vanhempia ja lasta on kuultava. Ilman perheen suullista kuulemismenettelyä ei voida puhua oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä.

Uudessa lastensuojelulaissa huostaanottopäätökset on siirretty kuntien sosiaalilautakunnilta hallinto-oikeuksille. Entisen lain mukaan hallinto-oikeus käsitteli vain riitatapaukset. Hallintolainkäyttö ei kuitenkaan sovellu lapsen asian käsittelyyn eikä takaa lapsen eikä perheenjäsenten oikeusturvaa. Tätä asiaa edellinen eduskunta ei lakia hyväksyessään ymmärtänyt.

Hallinto-oikeudessa lapsen ja perheen tulee todistaa sosiaali- ja muiden viranomaisten väitteet vääriksi. Todistustaakka on siis käänteinen eli täysin vastoin oikeusvaltion periaatteita. Oikeudenmukaisessa oikeudenkäynnissä viranomaisten on esitettävä näyttö siitä, että he ovat menetelleet oikein puuttuessaan perus- ja ihmisoikeuksiin.

Asiaan on julkisuudessa puuttunut muiden muassa lastensuojeluasioihin erikoistunut lakimies, varatuomari Leeni Ikonen (HS 9.2.2008). Hän kirjoittaa mm. seuraavaa: "Tuomaritoiminnan ydin eli tosiseikkojen selvittäminen jää hal-

linto-oikeudessa tekemättä, kun päätökseen poimitaan lastensuojeluviranomaisten näkemystä tukevat seikat. Yksittäisen lapsen asia jää tutkimatta, ja menettely halvaantuu viranomaisten sekaviin asiakirjoihin ja prosessin hämäryyteen. Päätökseen voidaan kirjata 'hallinto-oikeudella ei ole syytä epäillä sosiaalityöntekijäin lausunton luotettavuutta' siitä huolimatta, että äiti kertoo asiasta toisin. Perheet ajetaan syvään epätoivoon, kun tuomioistuin luopuu puolueettoman tutkijan roolista."

Vuoden alussa voimaan tullut uusi lastensuojelulaki on monelta osin perheiden ja lasten kannalta vääristynyt. Räikein epäkohta kuitenkin on se, että huostaanottoasioiden ensi asteen käsittely siirtyi sosiaalilautakunnilta hallinto-oikeuksiin, jotka tähän asti yleensä ovat tehneet päätöksensä ilman suullista käsittelyä.

Hallinto-oikeudet ovat vahvistaneet miltei kaikki huostaanottopäätökset. Esimerkiksi Helsingin hallinto-oikeudessa ratkaistiin 287 huostaanottoasiaa vuonna 2006. Suullisia kuulusteluja oli 28. Jopa KHO on hyväksynyt viranomaisten ihmisoikeusloukkaukset, joiden takia Suomi on saanut useita tuomioita lastensuojeluasioissa.

Jostain syystä edellinen hallitus ja eduskunta eivät antaneet mitään arvoa oikeusturva-asioiden neuvottelukunnan kannanotolle, jossa esitettiin huostaanottoasioiden käsittelyä käräjäoikeuksissa. Kannanottoa perusteltiin muun muassa sillä, että käräjäoikeuden prosessi on yksityiskohtaisemmin säännelty ja siinä korostuu oikeudenkäynnin suullisuus ja välittömyys.

Uusi lastensuojelulaki ei takaa lapselle ja perheille oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä, koska hallinto-oikeudessa todistustaakka on käännteinen eli vastoin oikeusvaltion periaatteita. Tässä lakialoitteessa esitetään, että hallinto-oikeuden sijasta huostaanottopäätökset siirretään kärjäoikeudelle. Se tietenkin samalla edellyttää

sitä, että jokaisessa kärjäoikeudessa on perheoikeuteen erikoistunut tuomari ja että päätöksiä tekemässä ovat myös lautamiehet.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

lastensuojelulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 13 päivänä huhtikuuta 2007 annetun lastensuojelulain (417/2007) 28 §, 39 §:n 2—5 momentti, 43 §:n 2 momentti, 44 §:n 1 momentin johdantokappale ja pykälän otsikko, 14 luvun otsikko, 82 §, 83 §, 84 §:n 1 momentti ja pykälän otsikko, 85 §, 86 §:n 1 momentti ja pykälän otsikko, 87 §, 90 § sekä 92 § seuraavasti:

28 §

Tuomioistuimen lupa lapsen tutkimiseen

Kärjäoikeus voi 13 §:n 1 momentissa tarkoitetun viranhaltijan hakemuksesta antaa luvan lasta koskevaan lääkärin tai muun asiantuntijan suorittamaan tutkimukseen, jos tutkimus on lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi välttämätön, mutta huoltaja kieltää tutkimuksen tekemisen. Ennen hakemuksen tekemistä on selvitettävä lapsen mielipide, ellei se lapsen ikä, kehitystaso tai muut olosuhteet huomioon ottaen ole mahdotonta.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu lupa annetaan määräajaksi. Ennen luvan antamista kärjäoikeuden on kuultava lapsen huoltajaa ja 12 vuotta täyttänyttä lasta. Erityisen painavasta syystä lupa voidaan antaa, vaikka kuulemista ei ole voitu suorittaa.

Kärjäoikeus voi päättäessään luvan antamisesta samalla määrätä, että luvan mukainen tutkimus saadaan tehdä muutoksenhausta huolimatta.

Kärjäoikeuden lupaa koskevan päätöksen noudattamiseksi huoltajalle asetettavista velvoitteista on soveltuvin osin voimassa, mitä lap-

sen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetussa laissa (619/1996) säädetään.

39 §

Kiireellisen sijoituksen lakkaaminen

Kiireellinen sijoitus raukeaa, jollei hakemusta sijoituksen jatkamisesta tai 43 §:n 2 momentissa tarkoitettua hakemusta huostaanotosta ole 30 päivässä sijoituksen alkamisesta saatettu kärjäoikeuden käsiteltäväksi.

Jos huoltaja ja 12 vuotta täyttänyt lapsi suostuvat kiireellisen sijoituksen jatkamiseen huostaanottopäätöksen valmistelemiseksi, kiireellinen sijoitus raukeaa kuitenkin vasta, jollei huostaanottopäätöstä tai hakemusta sijoituksen jatkamisesta taikka huostaanotosta ole tehty kärjäoikeudelle 45 päivässä sijoituksen alkamisesta.

Kärjäoikeus voi lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän hakemuksesta jatkaa kiireellistä sijoitusta ajan, joka on tarpeen huostaanottoasian valmistelemiseksi, kuitenkin enintään 60 päivää 2 ja 3 momentissa mainittujen määräaikojen päättymisestä. Määräajan päätyttyä sijoi-

tus raukeaa, jollei huostaanottoa koskevassa asiassa ole tehty 43 §:n 2 momentissa tarkoitettua hakemusta kärjäoikeudelle.

Kun päätös kiireellisestä sijoituksesta tehdään lapsen huostaanottoa koskevan hakemuksen ollessa jo vireillä kärjäoikeudessa, asiassa on haettava välittömästi 83 §:ssä tarkoitettua väliaikaista määräystä. Kärjäoikeuden annettua väliaikaista määräystä koskevan päätöksen kiireellinen sijoitus raukeaa.

43 §

Päätöksenteko huostaanotosta ja sijaishuoltoon sijoittamisesta

— — — — —
Jos lapsen huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa tai siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista, taikka jos kuuleminen on jätetty suorittamatta muusta kuin 42 §:n 3 momentissa mainitusta syystä, asian ratkaisee kärjäoikeus 13 §:n 1 momentin mukaan määräytyvän viranhaltijan hakemuksesta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmistelua asian.

44 §

Hakemus kärjäoikeudelle

Huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista koskevan 43 §:n 2 momentissa mainitun viranhaltijan hakemuksen kärjäoikeudelle tulee sisältää:

14 luku

Asian käsittely kärjäoikeudessa

82 §

Asian käsittelyä koskevat yleiset säännökset

Tässä laissa tarkoitettujen asioiden käsittelystä kärjäoikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa on voimassa, mitä oikeudenkäymiskaarsa säädetään, jollei tässä laissa toisin säädetä.

83 §

Väliaikainen määräys

Huostaanottoa koskevaa hakemusta käsitellessään kärjäoikeus voi antaa väliaikaisen määräyksen lapsen olinpaikasta ja siitä, miten lapsen hoito ja kasvatus on asian oikeuskäsittelyn aikana järjestettävä. Määräys voidaan antaa asianosaisia kuulematta, jos asiaa ei voida viivyttää. Väliaikainen määräys on voimassa, kunnes kärjäoikeus antaa huostaanottoasiassa päätöksen, jollei määräystä sitä ennen peruuteta tai muuteta.

84 §

Valmisteleva suullinen käsittely kärjäoikeudessa

Huostaanottoa koskevan asian tultua vireille kärjäoikeus voi asian kirjallisen valmistelun ohella järjestää rajoitetun suullisen käsittelyn selvittääkseen asianosaisten vaatimukset ja niiden perusteet. Käsittelyssä on tarkoitus erityisesti selvittää, mistä asianosaiset ja hakemuksen tai päätöksen tehnyt viranomainen ovat erimielisiä sekä mitä todisteita vaatimusten tueksi on esitettävissä. Käsittelyssä ei voida ottaa vastaan suullista todistelua eikä kuulla asiantuntijoita.

85 §

Kärjäoikeuden päätösvaltaisuus

Yksi kärjäoikeuden lainoppinut jäsen voi tehdä kärjäoikeuden päätöksen:

- 1) 28 §:ssä tarkoitettussa luvan antamista lapsen tutkimiseen koskevassa asiassa;
- 2) 39 §:n 4 momentissa tarkoitettussa kiireellisen sijoituksen määräajan jatkamista koskevassa asiassa; ja
- 3) 83 §:ssä tarkoitettussa väliaikaisen määräyksen antamista koskevassa asiassa.

Kärjäoikeus voi 1 momentissa mainitussa asiassa tehdä päätöksen myös kokoonpanossa, johon kuuluvat kärjäoikeuden lainoppinut pu-

heenjohtaja ja yksi lautamies, jos he ovat ratkaisusta yksimieliset.

Lisäksi 1 tai 2 momentissa säädetty ratkaisukokoonpano voi järjestää 84 §:n 1 momentissa tarkoitetun valmistelevan suullisen käsittelyn.

Muutoin käräjäoikeuden päätösvaltaisuudesta säädetään käräjäoikeuslaissa (581/1993).

86 §

Lapsen kuuleminen

Lasta voidaan kuulla henkilökohtaisesti käräjäoikeudessa, hovioikeudessa tai korkeimmassa oikeudessa, jos lapsi sitä pyytää tai siihen suostuu. Alle 12-vuotiasta lasta voidaan kuitenkin kuulla henkilökohtaisesti vain, jos kuuleminen on välttämätöntä asian ratkaisemiseksi ja siitä ei arvioida aiheutuvan lapselle merkittävää haittaa.

87 §

Avustajan määrääminen lapselle

Käräjäoikeus, hovioikeus tai korkein oikeus voi määrätä lapselle avustajan tässä laissa tarkoitetun asian tuomioistuinkäsittelyyn, jos lapsi tai hänen laillinen edustajansa sitä pyytää tai tuomioistuin harkitsee sen määräämisen muutoin tarpeelliseksi.

Jos käräjäoikeus, hovioikeus tai korkein oikeus määrää avustajan, vaikka lapsi tai hänen laillinen edustajansa ei ole ilmoittanut sitä haluavansa, on avustajan määräämisestä soveltuvin osin ja avustajalle tulevasta palkkiosta ja korvauksesta voimassa, mitä oikeusapulaissa (257/2002) säädetään, riippumatta siitä, onko lapselle myönnetty tai myönnetäänkö hänelle oikeusapulaissa tarkoitettua oikeusapua. Tältä osin oikeusapu annetaan korvauksetta.

90 §

Muutoksenhaku käräjäoikeuteen

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen alaisen viranhaltijan antamaan päätökseen 38 ja 39 §:ssä tarkoitettua kiireellistä sijoitusta,

43 §:n 1 momentissa tarkoitettua huostaanottoa sekä sijaishuoltoa, 47 §:ssä tarkoitettua huostassa pidon lakkaamista, 63 §:ssä tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista sekä 65 §:ssä, 67 §:n 4 momentissa, 69, 70 ja 72 §:ssä tarkoitettuja rajoitustoimenpiteitä koskevassa asiassa saa hakea valittamalla muutosta suoraan käräjäoikeudelta.

Muun henkilön kuin sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen alaisen viranhaltijan päätökseen 11 luvussa tarkoitetuissa rajoituksia ja rajoitustoimenpiteitä koskevissa asioissa haetaan muutosta valittamalla käräjäoikeuteen. Valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta.

Ellei tässä laissa toisin säädetä, sovelletaan muutoksenhakuun muutoin, mitä sosiaalihuoltolain 45 ja 47 §:ssä säädetään.

92 §

Muutoksenhaku ylempiin oikeusasteisiin

Tämän lain 38 ja 39 §:ssä tarkoitettua kiireellistä sijoitusta, 43 §:ssä tarkoitettua lapsen huostaanottoa sekä sijaishuoltoa, 47 §:ssä tarkoitettua huostassa pidon lakkaamista, 63 §:ssä tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista, 28 §:ssä tarkoitettua lupaa lapsen tutkimiseen, 35 §:ssä tarkoitettua toimeentulon ja asumisen turvaamista, 75 ja 76 §:ssä tarkoitetuista jälkihuoltoa sekä 81 §:n 5 momentissa tarkoitettua kieltoa ja 16 §:ssä tarkoitettua kuntien välistä järjestämis- ja kustannusvastuuta koskevasta käräjäoikeuden päätöksestä saa hakea valittamalla muutosta hovioikeudelta ja korkeimmalta oikeudelta siten kuin oikeudenkäymiskaassa säädetään. Tämän lain 16 §:ssä tarkoitettua kuntien välistä järjestämis- ja kustannusvastuuta koskevasta käräjäoikeuden päätöksestä saa valittaa hovioikeuteen.

Hakemuksen tai päätöksen tehneellä viranomaisella on oikeus hakea muutosta käräjäoikeuden päätöksestä 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa hovioikeudelta ja korkeimmalta oikeudelta.

Käräjäoikeuden antamaan muuhun kuin 1 momentissa tarkoitettuun lapsi- ja perhekohtaista

lastensuojelua koskevaan päätökseen ei saa valittamalla hakea muutosta.

Käräjäoikeuden asian käsittelyn aikana tekemästä päätöksestä, jolla muutoksenhaun alaisen päätöksen täytäntöönpano on kielletty tai keskeytetty, ei kuitenkaan saa valittaa.

Käräjäoikeuden antamasta 83 §:ssä tarkoitettusta väliaikaisesta määräyksestä ei saa hakea erikseen muutosta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 .

Helsingissä 26 päivänä helmikuuta 2008

Tuulikki Ukkola /kok
Marja Tiura /kok
Kimmo Sasi /kok
Ulla Karvo /kok
Anne-Mari Virolainen /kok
Lenita Toivakka /kok
Outi Mäkelä /kok
Sanna Perkiö /kok
Jouko Laxell /kok

Timo Heinonen /kok
Ilkka Viljanen /kok
Hanna-Leena Hemming /kok
Harri Jaskari /kok
Juha Hakola /kok
Arja Karhuvaara /kok
Arto Satonen /kok
Pertti Salolainen /kok